

9.Sınıf Tarih Dersi Türk-İslam Devletleri Konu Anlatımı

Türk-Arap İlişkileri. Hz. Ömer döneminde, İslamlar Celula, Kadisiye ve Nihavent savaşlarında Sasanileri yıkınca ve Türklerle komşu olundu. Hz. Osman Dönemi'nde Belencer Savaşı ile Hazarlar galip geldi. Emeviler Maveraünnehir'i ele geçirdiler. Türgiş hükümdarı Sulu Kağan Arap ilerleyişini durdurdu.

Talas Savaşı (751). Çin'e karşı yapılan savaşı Abbasiler (Karlukların yardımı ile Abbasiler kazandı)

Nedeni: İpek yolu hâkimiyeti, Arap-Çin arasında Orta Asya hâkimiyet mücadelesi

Sonuç: Orta Asya Çin istilasından kurtuldu. İslamiyet, Türkler arasında yayıldı. Kâğıt, pusula, Araplara geçti. Türklerin Müslüman Olmasını Kolaylaştıran Nedenler:

- Abbasilerin hoşgörölü politikası
- Tek Tanrı inancı
- Eşitlik anlayışı
- Ahiret inancı, kurban kesme gibi özelliklerin Gök Tanrı inancı ile örtüşmesi
- Töre kurallarına ve göçebe yaşam tarzına uyması

- Cihangirlik ile gaza ve cihadın benzemesi

MISIR'DA KURULAN İLK TÜRK – İSLAM DEVLETLERİ

TOLUNOĞULLARI

Ahmed bin Tolun tarafından Mısır'da kuruldu. Mısır'da kurulan ilk Müslüman Türk devletidir.

Maristan adı verilen hastaneleri vardır.

İHŞİDİLER

Muhammed bin Togaç tarafından kuruldu.

Kutsal yerlere (Mekke-Medine) sahip olan ilk Türk İslam devletidir.

EYYUBİLER

Selahaddin Eyyubi, Mısır'daki Şii Fatımi hilafetine son vererek hutbeyi Abbasiler adına okutmuştur.

1187'de Hittin Savaşı'nda Selahaddin Eyyubi, Haçlıları büyük bir yenilgiye uğrattı ve Kudüs'ü Haçlılardan geri aldı. Kudüs'ü geri alması ise III. Haçlı seferine neden oldu.

Mekk ve Medine'ye önem verdiği için dolayı Hadımü'l Haremeyn unvanını kullanan ilk hükümdar olmuştur.

MEMLUKLER

İlk hükümdarları Aybek'tir.

Sulta Kutuz döneminde Moğollar'a karşı Aynicalut, Baybars döneminde ise Elbistan savaşları yapılarak Moğollara karşı İslam dünyasını korumuşlardır.

Memlukler, Türk veraset sistemini uygulamamış, hükümdarlık babadan oğula geçmemiştir.

Memluk Devleti, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sonucunda 1517'de sona ermiştir.

KARAHANLILAR. Asya da kurulan ilk Türk-İslam devletidir. Devletin kuruluşunda Karluk, Basmil, Çiğil Boyları etkili olmuştur. Kurucusu Bilge Kül Kadir Handır. Satuk Buğra Han zamanında İslamiyet resmi din oldu. Ülke ikili teşkilatla yönetildi. İlk medrese Semerkant'ı açtılar. Ticareti geliştirmek için kervansaraylar (ribatlar) kurdular, burslu ve yatılı öğrencilik sistemi kurdular. Resmi dilleri Türkçedir, Türk kültürünün korunmasına önem verdiler, Uygur alfabesini kullandılar. Düzenli posta örgütünü kuran ilk Türk devletidir. Bununla merkez otoriteyi korumuşlardır. İlk Türk – İslam klasikleri bu dönemde yazıldı.

ÖRNEK SORU. İslamiyet'i kabul eden ilk Türk devletlerinden biri olan Karahanlılarda; hükümdarlık halife tarafından tasdik edilmiş, ülkede halife adına hutbe okutulup para bastırılmıştır. Böyle olmakla birlikte İslamiyet öncesi yönetim gelenekleri de büyük ölçüde devam ettirilmiştir.

Buna göre, Karahanlılar,

1. İslamiyet'i kendi kültürleriyle kaynaştıran bir siyasi yapı oluşturmuşlardır.
2. Din ve devlet işlerini birbirinden ayırmışlardır.
3. Arap kültürünü bütünüyle benimsemişlerdir,

yargılarından hangilerinin doğru olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) I, II ve III

ÇÖZÜM: Karahanlıların Müslüman olmakla birlikte gelenek ve göreneklerini sürdürmeleri, onların Türk-İslam kültürünü bir potada erittiğini gösterir. **YANIT A**

GAZNELİLER. Alp Tigin kurdu. Başkentleri Gazne ve çok ulusludur. Ünlü hükümdarları Gazneli Mahmut, Hindistan'a 17 sefer düzenledi. Abbasi halifesini korudu ve halife ona 'sultan' unvanını verdi. Büyük Selçuklularla yapılan Nesa, Serahs ve Dandanakan savaşları kaybedildi. Resmi dilleri Arapça, edebiyat dilleri Farsça, saray ve ordu dili Türkçe idi. (Halifeyi koruma altına alan ilk Türk devletidir. Bu dönemde Firdevsi Şehname'yi yazdı.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040-1157)

Malazgirt Savaşı'ndan sonra yazılacak kısım;

Melikşah dönemi, Büyük Selçuklu Devleti'nin en parlak zamanıdır.

Hasan Sabbah önderliğinde Batıni tehlikesi ortaya çıkmıştır.

Sultan Sencer döneminde Karahıtaylara yapılan Katvan savaşı'nı Büyük Selçuklu Devleti kaybetmiş ve yıkılma sürecine girmiştir. Sultan Sencer, vergi tahsilindeki eşitsizlikten dolayı Oğuzlar tarafından esir alınmıştır.

TOLUNOĞULLARI. Mısır'da kurulan ilk Türk-İslam devletidir.

Başkentleri Fustat'tır. Kurucusu Tolunoğlu Ahmet'tir. Abbasi Halifesi

onu Mısır'a tayin etti. O da bağımsızlığını ilan etti. Mısır'da birçok eser yaptırdılar.

İHŞİTLER (AKŞİTLER). Fergana Türklerinden Muhammed bin Toguş kurdu. Başkentleri Fustat (Kahire)'dir. Mısır'da kurulan ikinci Türk devletidir. Kutsal topraklar ilk kez bu dönemde Türklerin eline geçti.. Akşitler, Fatimilere karşı tampon devlet olduğu için Abbasiler, Akşitleri korumuştur. Tolunoğulları gibi yöneticileri Türk halkı Arap'tı ve bundan dolayı çabuk yıkıldılar.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ. Tuğrul Bey siyasi, ağabeyi Çağrı Bey askeri liderdir. Abbasi Halifesini, Şii Büveyhoğulları'nın baskısından kurtardığı için halife Tuğrul Bey'e, 'Doğunun ve Batının Hükümdarı' unvanını verdi. Böylece İslam dünyasının lideri Türkler oldu. Bu dönemde sultan dini bakımdan halifeye, halife de siyasi bakımdan sultana bağlı oldu. Büyük Anadolu seferi ile Çağrı Bey Anadolu'ya keşif seferleri düzenledi. Anadolu'nun Türkler için uygun bir yurt olduğu görüldü. Selçukluların İslamiyet'i yayma ve göçebe Türkmenlere yurt arayışı; Bizans'ın da Türklerin Anadolu 'ya girmesini önleme çalışması, Şehzade Hasan'ın intikamı gibi sebeplerden Bizans ile ilk meydan savaşı Pasinler(1048) yapıldı. Savaşı Türkler kazandı. Tuğrul ve Çağrı Beylerden sonra başa Alparslan geçti. Veziri Nizamülmülk'tü. Hasan Sabbah'ın kurduğu Bâtını tarikatıyla mücadele etti. Fatimilerin kurduğu Darü'l-Hikme medreselerine karşı Bağdat'ta Nizamiye medreseleri açıldı.

Büyük Selçukluların Yıkılma Nedenleri: Taht kavgaları, Bâtınilerin zararlı faaliyetleri, Geniş yetkiler verilen atabeylerin bağımsızlıklarını ilan etmeleri, Abbasi halifelerinin gizli çalışmaları, Yönetimde İranlıların etkisi artınca göçebe Türkmenlerin küstürülmesi ve çıkan Oğuz isyanları, Haçlı seferlerinin olumsuz sonuçları, Moğol baskısı

Büyük Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonra Büyük Selçukluya bağlı devlet ve atabeylikler ortaya çıkmıştır.

Devletler;

Irak Selçukluları

Kirman Selçukluları

Suriye Selçukluları

Türkiye Selçukluları

Atabeylikler;

Salgurlular

İldenizoğulları

Beg-Teginoğulları

Böriler

Zengiler

Malazgirt Savaşı (1071) Sultan Alparslan komutasındaki Selçuklular ile Romen Diyojen komutasındaki Bizans ile yapıldı.

Nedenleri: İslamiyet'i yayma, yeni yurt arayışı, Bizans, Türklerin Anadolu'ya gelişini engelleme isteği. Sonuçları: Peçenek ve Uz Türkleri, Selçuklu tarafına geçti. Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı. Bizans vergi ödeyecekti. Türkiye tarihi başladı. Bizans, Avrupa'dan yardım istedi ve Haçlı seferleri başladı. Alparslan komutanlarına, "Fethettiğiniz topraklar sizindir." deyince, Anadolu hızlı bir şekilde fethedildi ve ilk Türk beylikleri kuruldu. En parlak dönemi Melik Şah dönemidir. Ömer Hayyam Celali takvimini yaptı. Vezir Nizamülmülk ve Melikşah Batiniler tarafından öldürüldü. Karahıtaylarla (Moğollarla) yapılan Katvan Savaşı'yla devlet çöküş sürecine girdi. Büyük Selçuklulardan Doğan Diğer Devletler:

a) Kirman Selçukluları; b) Horasan Selçukluları; c) Harzemşahlar;
Anadolu (Türkiye) Selçukluları; d) Irak Selçukluları; e) Suriye
Selçukluları

Büyük Selçukluların Dağılması ile Kurulan Atabeylikler: a) Azerbaycan
(İldenizoğulları); b) Fars (Salgurlular); c) Şam (Zengiler); d) Musul
(Börioğulları); e) Erbil (Beğteginioğulları)